

АДАПТАЦІЯ СТУДЕНТІВ-ПЕРШОКУРСНИКІВ ДО НАВЧАННЯ У ВИЩОМУ НАВЧАЛЬНОМУ ЗАКЛАДІ: МОТИВАЦІЙНИЙ АСПЕКТ

Староста В.І., Понадич О.О., Староста К.В.

Україна, м. Ужгород, ДВНЗ «Ужгородський національний університет»

Проблема адаптації особистості до умов оточуючого середовища є однією з актуальних у фізіології, філософії, психології та педагогіки. Оскільки вступ студента до вищого навчального закладу – це складний процес зміни соціального оточення, режиму навчання, набуття нового статусу, пошуку референтної групи, збільшення обсягу самостійної роботи, то все це вимагає від керівництва та викладачів вищих навчальних закладів по новому будувати навчально-виховний процес, з урахуванням індивідуальних особливостей виховання кожного студента (Г. Михайлишин [6]).

У найбільш загальному змісті адаптацію людини можна визначити як процес її пристосування до зміни умов життєдіяльності (С.Кокун [4, с.139]).

У дисертаційному дослідженні О.Ізвольської [3] підкреслюється, що адаптація до освітнього процесу не є простим пристосуванням особистості до нового навчального середовища і вимог професорсько-викладацького складу, а передбачає активне усвідомлення характеру даного процесу. На основі вивчення психолого-педагогічних трактувань досліджуваного феномена, з урахуванням особливостей студентського віку, специфіки педагогічного вузу і труднощів, які виникають у першокурсників в пізнавальній діяльності, в дисертації уточнено зміст поняття «адаптація студента першого курсу до освітнього процесу педагогічного вузу», яке розглядається як елемент соціальної адаптації і являє собою багаторівневий, багатокомпонентний процес входження в освітній процес вищої школи, що включає в себе становлення ціннісних смислів пізнання, освоєння вимог нового освітнього середовища, оволодіння комплексом наукових знань, умінь і навичок, підготовку до самостійного вирішення освітніх і професійних завдань, а також розвиток

здатності до самоаналізу і самооцінки власної діяльності. Результат адаптації характеризується в дослідженні як адаптованість студентів до освітнього процесу вузу, діагностика рівня сформування якої дозволяє оцінити ефективність використовуваних адаптаційних заходів, засобів і технологій.

У дисертаційному дослідженні Л. Дябел [2] обґрунтовано, що процес соціалізації особистості студента-першокурсника як багатofакторний феномен розпочинається на адаптаційній стадії. У роботі уточнено сутність основних понять досліджуваної проблеми: *соціалізація студента-першокурсника* – це процес входження студента-першокурсника в нове соціальне середовище (колективи університету, академічної групи), засвоєння та відтворення соціальних норм та цінностей, притаманних цьому середовищу, оволодіння відповідними ролями та функціями; *соціально-педагогічна адаптація* – процес активного пристосування студента-першокурсника до нових умов соціуму, результатом якого є гармонійне задоволення його потреб у здоровій життєдіяльності, позитивне ставлення до нового статусу та повноцінне включення в нову систему міжособистісних стосунків в студентському та загальноуніверситетському колективах; *соціалізуюча діяльність* – свідомо спрямована діяльність на засвоєння студентом-першокурсником соціальних цінностей, норм, досвіду, притаманних в т.ч. певному вищому навчальному закладу, студентській групі, та налагодження ним міцних соціальних зв'язків і адекватне виконання соціальних ролей. Соціально-педагогічна адаптація студентів-першокурсників відбувається на трьох рівнях: педагогічному (навчання та виховання); психологічному (індивідуальні особливості перебігу психічних процесів); соціальному (нові умови життя, колектив, спілкування тощо) [2].

Мотивація навчання в цілому – це не сума мотивацій вивчення окремих предметів, а нове складніше утворення, що має свої специфічні ознаки (Т.Меденцова [5]). Мотивацію навчання Т.Меденцова [5] трактує як комплекс спонукань до учбової діяльності; як і А.Маркова, визнає, що мотивація навчання складається з багатьох чинників, що постійно змінюються і вступають

в нові взаємостосунки один з одним.

Для дослідження мотивації навчальної діяльності студентів-першокурсників у процесі їх адаптації до освітнього процесу у ДВНЗ «Ужгородський національний університет» нами використано анкету, яка, серед інших питань, містила питання опитувальника «Мотивація професійної діяльності» (методика К. Замфір у модифікації А. Реана (Н. Бордовская, А. Реан, [1, с. 267-269])).

Студентів просили відповісти на питання:

«Оцініть, будь ласка, значущість для Вас за п'ятибальною шкалою перерахованих нижче мотивів навчальної/майбутньої професійної діяльності»:

- грошовий заробіток/стипендія;
- прагнення просуватися на роботі (кар'єрний ріст);
- прагнення уникнути критики з боку інших;
- прагнення уникнути неприємностей або покарань з боку інших;
- потреба в досягненні соціального престижу і поваги з боку інших;
- задоволення самим процесом і результатом роботи (навчальної, професійної);
- можливість найбільш повної самореалізації саме у даній діяльності (навчальній, професійній).

Шкала оцінювання: 1 – дуже низький; 2 – низький; 3 – середній; 4 – високий; 5 - дуже високий.

Надалі розраховували показники внутрішньої (ВМ), зовнішньої позитивної (ЗПМ) та зовнішньої негативної мотивації (ЗНМ). Обсяг вибірки для проведення анонімного анкетування – 200 і 54 студенти-першокурсники відповідно у 2015-2016 та 2016-2017 навчальному році. Використовували електронне опитування:

2015-2016

навч.

рік:

https://docs.google.com/a/uzhnu.edu.ua/forms/d/121Ffg0n_5CYdcWPfEBT5SBHPW572pRkSLkJ47ESYQVs/edit?usp=drive_web

2016-2017 навч. рік:

https://docs.google.com/a/uzhnu.edu.ua/forms/d/1Olvx_ky36cI2QR-JycMY8BG47_moE5SwKaJcpTzY4LQ/edit?usp=drive_web.

У табл. 1 представлено результати анкетування студентів щодо їх мотивації професійного навчання. Згідно [1], $BM > ЗПМ > ЗНМ$ і $BM = ЗПМ > ЗНМ$ – оптимальний мотиваційний комплекс; $ЗНМ > ЗПМ > BM$ – найгірший мотиваційний комплекс. У нашому випадку переважна частина студентів обох навчальних років має оптимальні мотиваційні комплекси.

Таблиця 1

Мотиваційні комплекси студентів-першокурсників

Переважний тип мотивації	2015-2016 н.р.		2016-2017 н.р.	
	N, кількість студентів	y %	N, кількість студентів	y %
BM	76	38,0	22	40,7
ЗПМ	57	28,5	17	31,5
BM=ЗПМ	12	6,0	2	3,7
BM=ЗПМ=ЗНМ	18	9,0	1	1,9
BM=ЗНМ	20	10,0	4	7,4
ЗПМ=ЗНМ	2	1,0	2	3,7
ЗНМ	15	7,5	6	11,1

Позначення: BM – внутрішня мотивація; ЗПМ – зовнішня позитивна мотивація; ЗНМ – зовнішня негативна мотивація.

Для порівняння мотивації навчання студентів-першокурсників різних навчальних років використовували χ^2 -критерій [7]. Приймали нульову гіпотезу, згідно якої розходження між вибірками може зумовлюватися випадковими причинами, тобто вибірки приблизно однакові. При 95 % довірчій ймовірності критичне значення критерію Пірсона для числа ступенів вільності 6 ($q = 7 - 1 = 6$) рівне 12,59 [7]. Для порівнюваних груп $\chi_{емп}^2(6,46) < \chi_{0,05}^2(12,59)$. Таким чином, нульова гіпотеза приймається, достовірність подібності характеристик (мотивації професійного навчання) порівнюваних вибірок

(студенти різних навчальних років) згідно статистичного критерію χ^2 дорівнює 95 %. Це свідчить, що в умовах даного класичного університету упродовж дослідженого періоду у студентів-першокурсників формуються подібні (переважно оптимальні) мотиваційні комплекси щодо навчання у ВНЗ.

Дане дослідження буде продовжено, аби збільшити обсяг вибірки, виявити найбільші труднощі адаптації студентів до навчання в університеті, їх причини та підходи до усунення.

Література

1. Бордовская Н. В. Педагогика. Учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб : Питер, – 2000. – 304 с.
2. Дябел Л. І. Соціалізація студентів-першокурсників в умовах педагогічного університету: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. пед. наук: спец. 13.00.05 «Соціальна педагогіка» / Л. І. Дябел. – К., 2008. – 21 с.
3. Извольская, Алена Александровна. Адаптация студентов первого курса к образовательному процессу педагогического вуза как фактор повышения их академической успешности : автореф. дис. на соискание науч. степени канд. пед. наук: спец. 13.00.01 «Общая педагогика, история педагогики и образования» / Извольская Алена Александровна.- Тула, 2012.- 26 с.
4. Кокун О.М. Психофізіологія. Навчальний посібник / О.М.Кокун. - К: Центр навчальної літератури, 2006. - 184 с.
5. Меденцова Т.М. Аналіз понять «мотиви» та «мотивація навчання» особистості / Т.М Меденцова // Народна освіта. Електронне наукове фахове видання. – Вип. №1(7), 2009. – Режим доступу: http://narodnaosvita.kiev.ua/Narodna_osvita/vupysku/7/statti/2medencova.htm
6. Михайлишин Г. Й. Соціальна адаптація студентів до умов навчання у вищих закладах освіти / Г. Й. Михайлишин, Л. В. Серман // Педагогика, психология и медико-биологические проблемы физического воспитания и спорта. – 2007. – Вып. № 11. – С.156-159.
7. Новиков А.Д. Статистические методы в педагогических исследованиях (типовые случаи) / А. Д. Новиков. – М. : МЗ-Пресс, 2004. – 67 с.